

А.В. РЖЕВСЬКА (канд. пед. наук, доцент)
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ І ГОЛОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У дослідженні визначено сутність і головні характеристики західноєвропейського університету сьогодення, зумовлених особливостями європейського загальноосвітнього простору вищої освіти, політичними та соціально-економічними процесами Європейського Союзу, особливостями національних систем вищої освіти Андорри, Бельгії, Великобританії, Нідерландів, Ірландії, Іспанії, Португалії та Франції.

Ключові слова: сучасний західноєвропейський університет, західноєвропейська університетська освіта і національні особливості, основні характеристики сучасного західноєвропейського університету.

Постановка проблеми. Чітка європейська спрямованість сучасного зовнішньополітичного курсу України, її інтеграція в європейський простір вищої освіти, перегляд усталених уявлень про освіту, трансформація методологічних засад, пошук нових концепцій організації університету роблять особливо актуальним аналіз розвитку університету провідних європейських країн. Особливий інтерес для України становлять західноєвропейські країни, де дев'ять століть потому виникли перші університети та накопичено колосальний досвід щодо їх адаптації до потреб суспільства в умовах суттєвих змін і невизначеності середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Інформаційними джерелами дослідження слугували монографії, статті, статистичні матеріали, доповіді, підготовлені європейськими науковцями та присвячені історії й особливостям сучасної європейської вищої освіти, зокрема, роботи Д.Адамса, Ф.Альтбаха, А.Амарала, А.Барблана, Ф.Ван Вута, Л.Вебера, Г.Вінклера, С.Гурі-Розенбліт, Д.Ділла, Дж.Дугласа, К.Еверса, Б.Кларка, Дж.Кивса, А.Ковалкевич, А.Корбетт, В.Міттера, Г.Ніва, Т.Нокалли, Д.Ньютона, Г.Перкіна, А.Прейдз, С.Райхарт, С.Родригеса, Я.Садлака, П.Ськотта, А.Сурсок, К.Тауча, У.Техлера, В.Томуска, Дж.Уокера, У.Фельт, Р.Флауда, Е.Фромент, О.Фултона, Т.Халіка, Л.Харві, Г.Хауга, Е.Хезелкорн, К.Ходсон, Т.Хусена та ін.

Предметом цієї статті є визначення сутності й основних характеристик сучасного західноєвропейського університету, зумовлених особливостями європейського загальноосвітнього простору вищої освіти, політичними та соціально-економічними процесами Європейського Союзу, національними системами вищої освіти тощо.

Викладення основного матеріалу. У сучасних європейських публікаціях практично не розділяють європейську університетську та вищу освіту, виходячи перш за все з необхідності підтримки розмаїття. Також навіть масштабні процеси та явища сучасного загальноєвропейського простору вищої освіти отримують неоднозначну оцінку. Наприклад, на думку європейських освітян-політиків європейська університетська освіта відстає у розвитку від американської університетської освіти, більш децентралізованої, самостійної та гнучкої. Започаткування Лісабонського та Болонського процесів наприкінці ХХ ст. перш за все мало на меті подолання відставання від американського суспільства, американських університетів і забезпечення привабливості європейській вищій освіті й науці.

За К.Павловським, слабкістю сучасної європейської системи вищої освіти стають непрофесійний академічний менеджмент, фінансова й організаційна нестабільність, складна процедура промоції нових наукових та академічних кадрів, недостатньо налагоджена співпраця із зовнішнім середовищем і демократичний доступ до вищої

освіти. На думку цього європейського дослідника все це перешкоджає розвитку європейського державного університету, призводить до безцільної витрати державних коштів, зниження якості державної освіти та переходу провідних науковців з європейських університетів до інших наукових установ [4, с.46].

Водночас відомий європейський науковець П.Ськотт вважає сучасну американську вищу освіту занадто бюрократичною та політизованою, такою, що існує в умовах жорсткого контролю перш за все з боку регіонального бізнесу та влади. На думку П.Ськотта, сучасні характеристики європейського університету, які є ніби то застарілими – академічна свобода, автономія, прагнення забезпечити рівний доступ тощо – сприяють забезпеченню привабливості європейського університету майбутнього [5].

Згідно з відомостями офіційного сайту Європейської комісії в 2010 р. в Європі функціонує понад 4000 вищих навчальних закладів, кількість студентів в яких перевищує 19 мільйонів, а число співробітників складає 1,5 мільйони осіб [2].

Університетська освіта вважається класичною, універсальною формою вищої освіти у восьми сучасних країнах Західної Європи – Андоррі, Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Нідерландах, Португалії та Франції. У семи з цих країн університетська освіта є також найпрестижнішою, за винятком Франції.

Ми визначаємо сучасну західноєвропейську університетську освіту як найкращу за рівнем академічної якості форму вищої освіти, що включає в себе підготовку до самостійного пошуку знань, до виконання професійних обов'язків, які вимагають попереднього отримання академічних знань і формування уяви про відповідні галузі науки та вміння в цілому, до виконання управлінських функцій.

Західноєвропейський університет є одним із найстаріших соціальних інституцій Європи, інтелектуальною викладацько-студентською спільнотою, яка створює, засвоює, зберігає та передає знання задля служіння людству. Це непостійне середовище, декілька суспільств водночас – бакалаврське та магістерське; гуманітарне, соціальне та фундаментальне; наукове, адміністративне, неакадемічне тощо.

Цікавим є погляд на західноєвропейський університет відомого філософа сучасності Т.Халіка, згідно якого університет протягом свого існування уособлював інтелектуальний бік релігії, релігії у тому сенсі, у якому її сприймали у Давньому Римі – як ритуальний контакт із священною основою суспільства, символічний прояв ідентичності, що робить суспільство єдиним цілим. На порозі ХХ ст. християнська теологія втратила роль єдиної мови суспільства. У певному сенсі, релігією Западу стала наука, при цьому університети виконували роль храмів науки. Але протягом століття наука стала настільки складною, що теж перестала об'єднувати західне суспільство. На думку Т.Халіка, у сучасному західному суспільстві роль релігії, тобто інтегративної сили, виконують засоби мас-медіа; тому для сучасних університетів вкрай важливим є доступ до засобів мас-медіа, як до єдиного способу впливу на суспільство через, наприклад, ініціацію публічних дебатів тощо [1].

Не визиває сумніву той факт, що західноєвропейський університет сьогодення є складною глобальною багатофункціональною багатоцільовою установою, що зберігає характеристики європейського університету попередніх історичних епох і якій наразі притаманні академічна свобода, інституційна автономія, студентський активізм, розвинута наукова, фінансова, міжнародна діяльність, а також особлива культура якості.

При цьому академічна свобода – це можливість для члена академічного товариства думати та діяти самостійно в межах університету, національної й інтернаціональної систем вищої освіти. Інституційна автономія передбачає, що університет і викладачі самостійно визначають пріоритетні цілі та завдання для вищого навчального закладу й обирають засоби для їх досягнення. Студентський активізм або політична активність студентів став характерним для західноєвропейської університетської освіти з другої

половини ХХІ ст. Він традиційно сприймається як рух протесту проти сталих правил суспільного або університетського життя, деякою мірою загрозовий для академічної діяльності.

Питання управління, фінансування, кадрової політики тощо західноєвропейського університету також часто розглядаються у межах теми інституційної автономії вузу – організаційної, академічної, фінансової, кадрової. Останнім часом більшість західноєвропейських університетів зміцнили свої позиції на загальноєвропейському просторі вищої освіти, у тому числі за рахунок проведення самостійної фінансової політики. Західноєвропейські університети все активніше діють на фінансовому ринку, інвестуючи в цінні папери, акції й облігації, позичаючи банківські гроші прямо чи за допомогою фондів і комерційних організацій, які університети засновують, використовуючи університетські споруди та землю тощо.

Найпоширенішими місіями сучасного університету є, по-перше, підготовка й освіта професійно та соціально відповідальних громадян, по-друге, проведення загальних і прикладних досліджень, по-третє, виробництво знання, по-четверте, надання експертних послуг громадянському суспільству та владі.

Деякі університети перш за все опікуються індивідуальним розвитком студентів, деякі приділяють підвищену увагу розвитку незалежності, інші концентруються перш за все на забезпеченні якісної професійної підготовки чи на просуванні науки, чи на створенні конкурентної середовища, чи на служінні місцевому суспільству, чи на виконанні культурної, егалітарної, економічної, етичної місії тощо [3, с.70]. Але найчастіше місія класичних західноєвропейських університетів охоплює усі вищезгадані складові. К.Керр ввів поняття мультіверситету для підкреслення численних функцій сучасного університету, що досить часто конфліктують одна з одною.

У сучасній університетській освіті західноєвропейських країн склалася унікальна ситуація із максимального сприяння інтеграції. Будь-яка інтеграція найбільш інтенсивно здійснюється у масштабах геополітичних регіонів, які поєднують країни з відносно схожими умовами історичного розвитку і соціально-економічної структури, до яких можна віднести і Західну Європу. Крім того, на сучасному етапі розвитку інтеграційні процеси та тяжіння до гомогенності також підтримуються глобалізацією, зростаючою конкуренцією між університетами, тобто важливими зовнішніми чинниками, що призводить до змін в організації навчальної, наукової, міжнародної, фінансової, управлінської тощо діяльності західноєвропейських університетів. Також інтеграційні процеси, щоб бути ефективними, звичайно потребують створення та функціонування наднаціональних органів з координації. Такими органами наразі є Європейська Комісія, національні уряди, міжнародні організації тощо. Навіть сама європейська вища освіта вважається засобом інтеграції європейських країн.

У цьому дослідженні західноєвропейськими країнами визнано Португалію, Іспанію, Андорру, Францію, Бельгію, Нідерланди, Ірландію та Великобританію. Кожна з цих країн пройшла унікальний шлях розвитку та має свої особливості, здатні впливати на сучасну систему університетської освіти. Так, Андорра, Бельгія, Великобританія, Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Португалія і Франція представляють і германськомовну, і романськомовну, і північну, і південну частини Європи; різні за розміром, валовим національним продуктом, прибутком на душу населення, географічним положенням, історією, мовами, етнічним складом і численністю населення, вищою освітою, її реформами та відношенням до них, кількістю університетів та їхнім місцем у системі освіти тощо, ці країни представляють собою міні-проекцію багатонаціональної різномірної сучасної Європи.

Наше дослідження засвідчило, що університетська освіта Андорри, представлена єдиним університетом, відрізняється чіткою орієнтацією на інтеграцію в системи вищої

освіти сусідніх країн – Іспанії та Франції.

Головні особливості університетської освіти Бельгії визначаються у співтовариствах країни – фламандському, французькому та німецькомовному. Бельгійські університети орієнтовані на міжнародну співпрацю у питаннях забезпечення мобільності викладачів і студентів, залучення до навчання іноземних студентів, впровадження найкращої практики забезпечення якості та розвитку.

Характерними особливостями сучасної університетської освіти Франції є масифікація сектору; зміцнення зв'язків університетської науки та бізнесу; рівномірне розміщення університетів всіма регіонами країни, централізоване управління сектором і наявність особливого ринку праці для аспірантів завдяки спеціальному гранту CIFRE.

Особливості університетської освіти Великобританії визначаються перш за все традиціями регіонів – Уельсу та Північної Ірландії, Шотландії, Англії. Університетам притаманні автономія, децентралізоване управління, орієнтація на збереження національного; високі стандарти навчання, індивідуальна робота зі студентами.

В голландських університетах упроваджено три цикли навчання, практикується міжнародне забезпечення якості голландсько-фламандською організацією з акредитації; багато уваги приділяється питанням розвитку та міжнародному співробітництву; добре розвинена наукова діяльність, проведення досліджень фінансується державою на конкурсній основі, між державою та науково-дослідними структурами діють посередники.

Серед специфічних рис, притаманних сучасній університетській освіті Ірландії, можна виокремити участь багатьох організацій у процесі забезпечення якості й проведення попередньої ґрунтовної роботи у цьому напрямку. Університети Ірландії, на відміну від університетів Великобританії, активно співпрацюють із зарубіжними, особливо європейськими університетами і використовують у роботі досвід інших країн.

Університетська освіта є основним сектором вищої освіти Іспанії; наразі вона активно реформується з метою більшої відповідності іншим, переважно західноєвропейським системам вищої освіти; організація управління, фінансування студентського навчання та контроль якості за університетським сектором Іспанії відрізняється складною структурою у зв'язку з поєднанням централізованого державного та регіонального управління університетами; активно розвивається міжнародна діяльність.

Для сучасної університетської освіти Португалії характерним є централізоване управління, активний розвиток системи фінансової підтримки національних студентів, збільшення кількості студентів, укріплення підготовки науковців, сприяння мобільності за рахунок створення в університетах відділів з міжнародних відносин саме для покращення студентської, викладацької та наукової мобільності, скорочення візової процедури віз для іноземних студентів і науковців тощо, підтримка автономії та забезпечення якості.

Повна реалізація Болонських реформ є пріоритетним завданням вищої освіти західноєвропейських країн. В Андоррі, Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Нідерландах, Португалії, Франції впровадження Болонських реформ спричинило створення особливих національних структур з їх утілення. Головною перешкодою роботи вважають академічну інертність, яка призводить до слабкої зацікавленості викладачів і студентів у реформах; водночас ця інерція забезпечує консервативний і привабливий імідж університету.

Характерними ознаками університетської освіти першого десятиліття ХХІст. ми вважаємо наступні:

університет стає глобальним;

більшість університетів займаються наукою, фінансування університетської науки звичайно відбувається за конкурсом;

університети співпрацюють із численними організаціями, що діють в освітньому просторі сьогодення;

університети проводять самостійну політику щодо залучення додаткового фінансування;

університети самостійно визначають структуру міжнародної діяльності, системи забезпечення якості;

управління, навчальна структура та забезпечення якості в західноєвропейських університетах частково контролюються державою, але певні рішення вищій навчальний заклад приймає самостійно;

інтеграційні процеси, характерні для європейської області вищої освіти, накладають відбиток на університетське управління, міжнародну діяльність, забезпечення якості.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні **висновки**. Сучасний західноєвропейський університет знаходиться під впливом багатьох чинників світового, європейського та національного рівня, що накладає відбиток на його місії, фінансування, управління, структуру, основні види діяльності та спонукає його до реформ і зближення з іншими університетами Європи. Західноєвропейський університет характеризує прагнення до глобальності, кооперації та забезпечення конкурентоспроможності, а також академічна свобода, інституційна автономія, студентський активізм, розвинута наукова, фінансова, міжнародна діяльність, особлива культура якості. Водночас сутність західноєвропейського університету, як і багато століть потому, визначає взаємодія викладача і студента на шляху до істини.

Західноєвропейські університети продовжують бути відносно гомогенними консервативними структурами, які відрізняються від університетів інших країн і не університетів. Так, західноєвропейські університети є найбільшими на континенті, вони фінансуються національними урядами та стягують зі студентів найбільшу плату за навчання. Це – найбільші континентальні вищі навчальні заклади за кількістю науковців, викладачів, студентів, спеціальностей. Останнім часом більшість західноєвропейських університетів зміцнили свої позиції на загальноєвропейському просторі вищої освіти, у тому числі за рахунок проведення ефективної фінансової політики.

Перспективи подальших досліджень. Ми вважаємо за доцільне подальше вивчення питання про сучасний західноєвропейський університет за наступними напрямками: реалізація стратегії підтримки розмаїття в європейському просторі вищої освіти; інтеграційні процеси європейської області вищої освіти; сутність діяльності європейського університету різних історичних часів; еволюція місій європейського університету; відмінності сучасного європейського університету та не університету тощо.

Література:

1. Halik, Tomas. Discussant: Can the University Withstand the Global Culture of Pluralism? Keynote speeches. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.europaeum.org/feu/?q=taxonomy/term/7>
2. Higher Education in Europe. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc62_en.htm
3. Jonasson, Jon Torfi. Inventing Tomorrow's University. Who is to Take the Lead? – Bononia University Press, 2008. – 160с.
4. Pawlowski, Krzysztof. Rediscovering higher education in Europe. – Bucharest: UNESCO-CEPES, 2004. – 146с.
5. Scott, Peter. The European University: What is its future? Keynote Speeches. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.europaeum.org/feu/?q=taxonomy/term/7>

Надійшла до редколегії 12.02.2010

Ржевская А.В. Сущность и главные характеристики современного западноевропейского университета

В статье рассматриваются сущность и основные характеристики современного западноевропейского университета. Автор определяет современное западноевропейское университетское образование, миссии и национальные особенности университета Западной Европы. Основные образовательные процессы и стратегии европейской области высшего образования, вопросы институциональной автономии, академической свободы, студенческого активизма, финансовой деятельности, культуры качества университета также нашли свое отражение в данном исследовании.

Ключевые слова: современный западноевропейский университет, западноевропейское университетское образование и национальные особенности, основные характеристики современного западноевропейского университета.

Rzhevskaya A. V. Essence and main descriptions of the modern West-European university

The article deals with the essence and core features of a modern West European university. The author develops on the West European University education, University missions and national peculiarities. Central education policies and processes in the European Higher Education Area, issues of institutional autonomy and academic freedom, student activism, University financing, quality culture etc. are also mentioned.

***Key words:** modern West European University, modern West European University Education, national features and major characteristics of a modern West European University.*